

A JÓLÉTI ÁLLAM KÖZGAZDASÁGTANA

SZÉCHENYI TERV

A JÓLÉTI ÁLLAM KÖZGAZDASÁGTANA

**Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/A/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TátK Közgazdaságtudományi Tanszékén
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék,
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet,
és a Balassi Kiadó
közreműködésével.**

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió
támogatásával valósul meg.

ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszék

A JÓLÉTI ÁLLAM KÖZGAZDASÁGTANA

Készítette: Gál Róbert, Medgyesi Márton

Szakmai felelős: Gál Róbert

2011. január

A JÓLÉTI ÁLLAM KÖZGAZDASÁGTANA

11. hét

A generációk közötti erőforrás- átcsoportosítás politikai gazdaságtana

Készítette: Gál Róbert, Medgyesi Márton

Szakmai felelős: Gál Róbert

Témakörök

- A generációk közötti erőforrás-átcsoportosítás politikai gazdaságtana: új hívókérdések
- A nyugdíjrendszerek néhány fontosabb jellemzője
- Kizárólag életkor alapján különböző választók: Browning (1975)
- Életkor és jövedelem alapján különböző választók: Tabellini (2000)
- Egy egyszerű érdekcsoport-elmélet: Olson (1971)

A generációk közötti erőforrás-átcsoportosítás politikai gazdaságtana

A keresztmetszeti újraelosztás politikai gazdaságtana:

- Hívókérdés: ha többségi szavazás esetén, egy egyszerű jövedelem-újraelosztási programban, exogén jövedelem mellett a medián szavazó 100%-os adórátát választana, miért nincs mégse a demokráciában 100%-os adórata?
- Az adórata emelése egy idő után csökkenti a torta nagyságát.
- Jövőbeni felfelé mobilitás reménye miatt a szegények sem mind akarnak nagymértékű újraelosztást.
- Nem minden esetben a medián jövedelem dönti el a szavazást.

E modellekben a választók jövedelmük alapján különböznek egymástól.

Egy alternatív hívókérdés

Miért hajlandó a többség a mindenkori kisebbség számára transzfereket adni többségi szavazás esetén?

Speciális alkalmazás: a felosztó-kirovó nyugdíjrendszer bevezetése

- A szavazásra jogosultak száma
- Nyugdíjasok száma

A hívókérdés keresztmetszetben nehezen, hosszmetszetben könnyen megválaszolható

Modellek, amelyekben a szavazók életkoruk szerint (is) különböznek egymástól

→ medián szavazó esetenként a medián életkorú szavazó.

Nyugdíjrendszerek

1. kérdés: Miért van időskori inaktivitás? Miért alacsonyabb az időskori munkajövedelem a fogyasztásnál?

A hagyományos társadalomban lényegesen kisebb ez a különbség: sokan addig dolgoznak, amíg élnek (addig élnek, amíg dolgoznak)
(lásd következő oldal)

Az ipari társadalomban jelentős a különbség időskori fogyasztás és munkajövedelem között, és hosszabb az élet végén munka nélkül töltött idő.

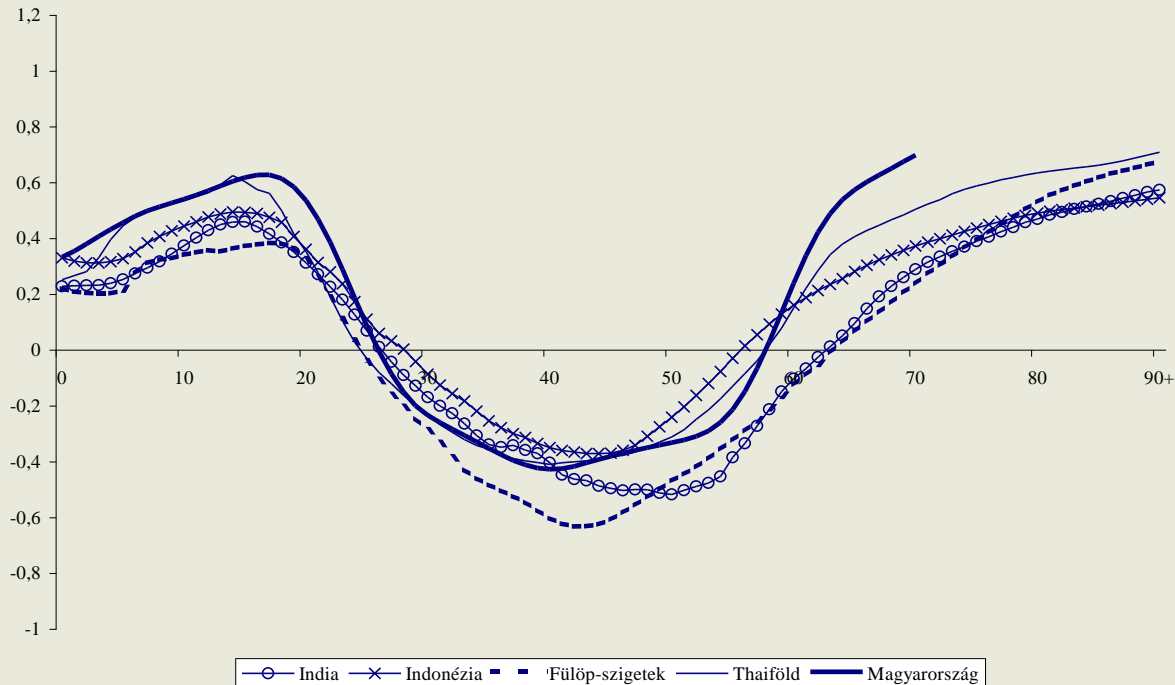
Miért?

Nyugdíjrendszerek

Dél- Délkelet Ázsiai életciklus-deficitek Magyarországgal összehasonlítva

(korosztályi egy főre eső értékek)

(Életciklus-deficit: fogyasztás és munkajövedelem különbsége)

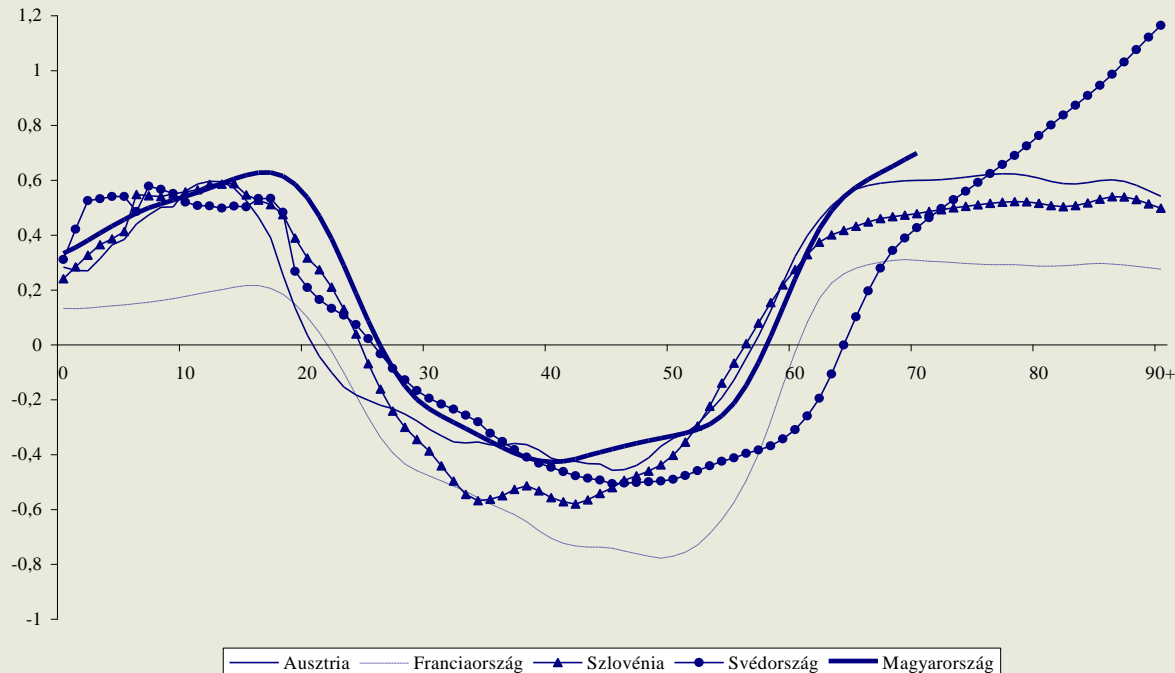
Forrás: Gál, Gergely és Medgyesi számítása; (NTA adatbázis, www.ntaccounts.org)

Nyugdíjrendszerek

Európai életciklus-deficitek Magyarországgal
összehasonlítva

(korosztályi egy főre eső értékek)

(Életciklus-deficit: fogyasztás és munkajövedelem különbsége)

Forrás: Gál, Gergely és Medgyesi számítása; (NTA adatbázis, www.ntaccounts.org)

Nyugdíjrendszerek

1. válasz:

A hagyományos társadalomban a munkakarriert a fizikai állapot alakítja. Az ipari társadalomban a jövedelemszerző képesség a fizikai kondíción kívül a munkaerő-piaci pozíciótól is függ → összekeveredik a nyugdíjbiztosítás az egészségbiztosítással.

Megjelenési formája: rokkantnyugdíj rendszerben megbúvó munkaerő-piaci menekültek.

A nyugdíjrendszer hiánya egyes években, különböző definíciók szerint:

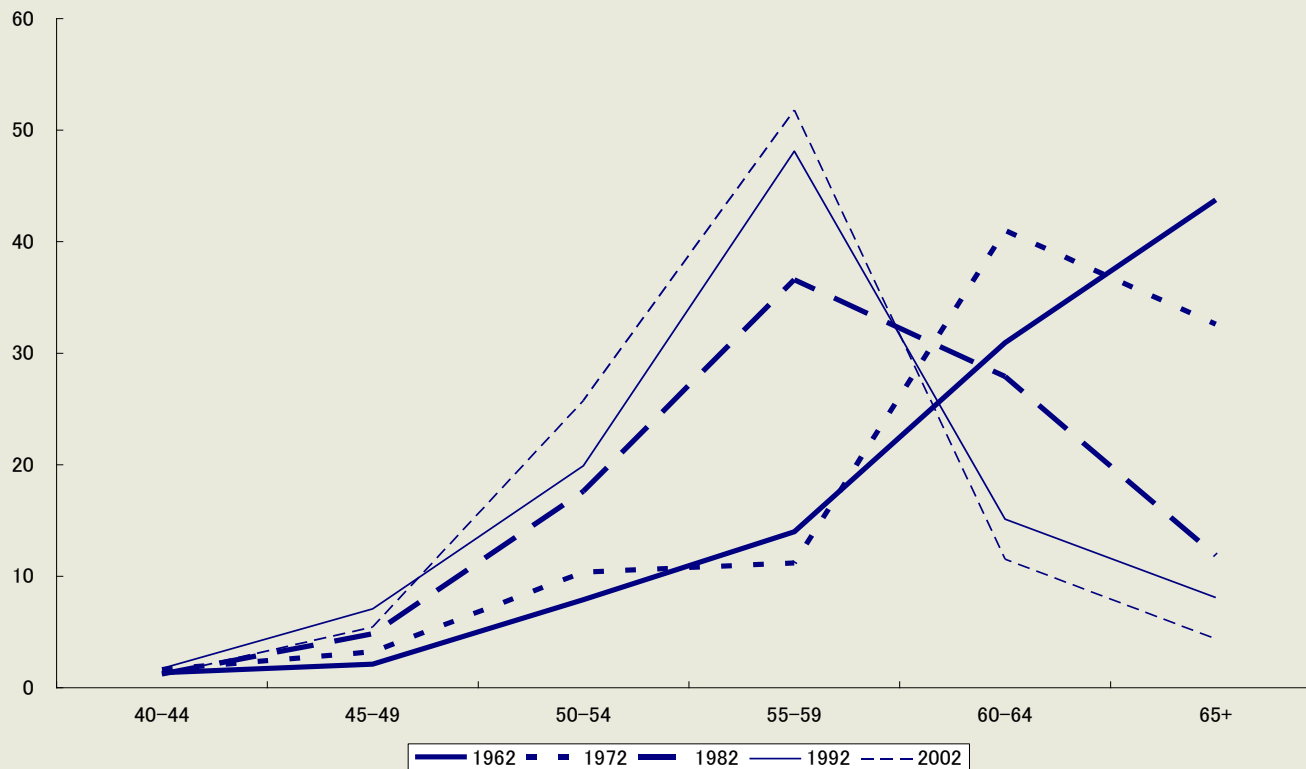
	NYBA mérleg	TB-nyugdíj	Életpálya- finanszírozási nyugdíj
1992	-0.3	0.3	-0.8
1997	0.1	-0.2	-0.7
2002	-0.1	-1.4	-1.4
2007	0.0	-0.9	-1.0

Forrás: Saját számítás az ONYF Statisztikai Évkönyvek alapján.

Nyugdíjrendszerek

De!

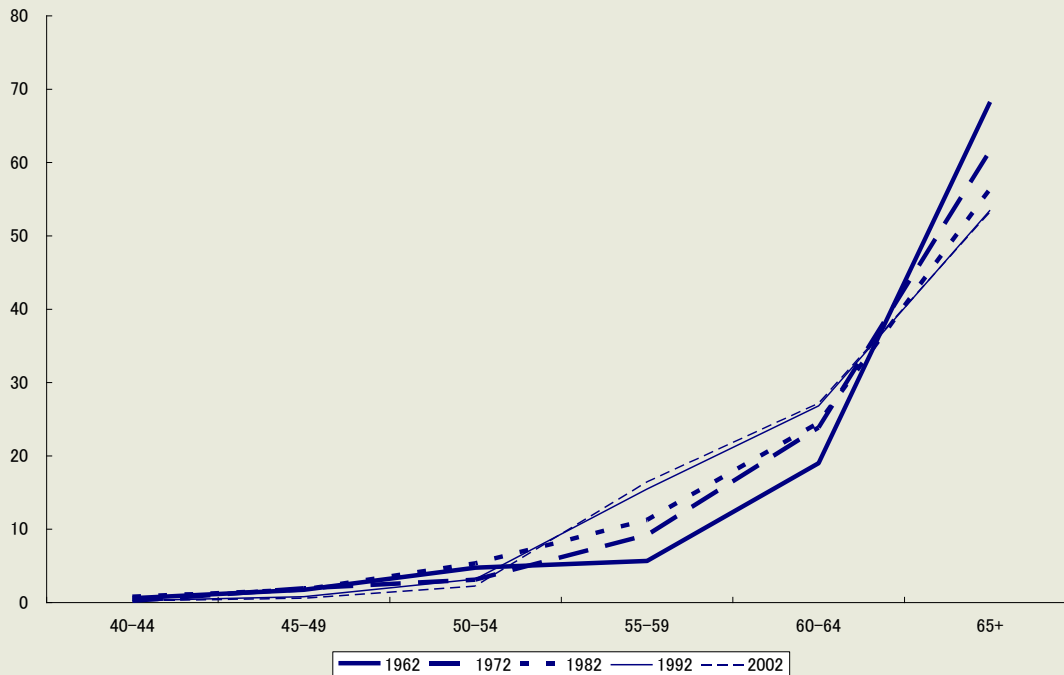
Kilépési életkorok, Franciaország, 1962-2002

Forrás: Saját számítás az OECD Labor Statistics adatbázis alapján.

Nyugdíjrendszerek

Kilépési életkorok, Japán, 1962-2002

Forrás: Saját számítás az OECD Labor Statistics adatbázis alapján.

Férfiak 55 éves korban várható élettart

	1967	1995
Franciaország	19.5	23.0
Japán	18.9	24.6

A várható élettartam különbségei nem magyarázzák a francia és a japán minta különbségét.

2. válasz: munkaerő-piaci, nyugdíjrendszerbeli vagy politikai különbségek.

Nyugdíjrendszerek

2. kérdés: Miért vannak közösségi nyugdíjrendszerek?

- Mi lehet a mikroökönómiai válasz?

Mikroökönómiai válasz: kimutatjuk a potenciális hatékonyságnövekedést és azt, hogy oda eljutni egyensúlyi megoldás, vagy azzá tehető.

„Search for the subgame perfect equilibrium.”

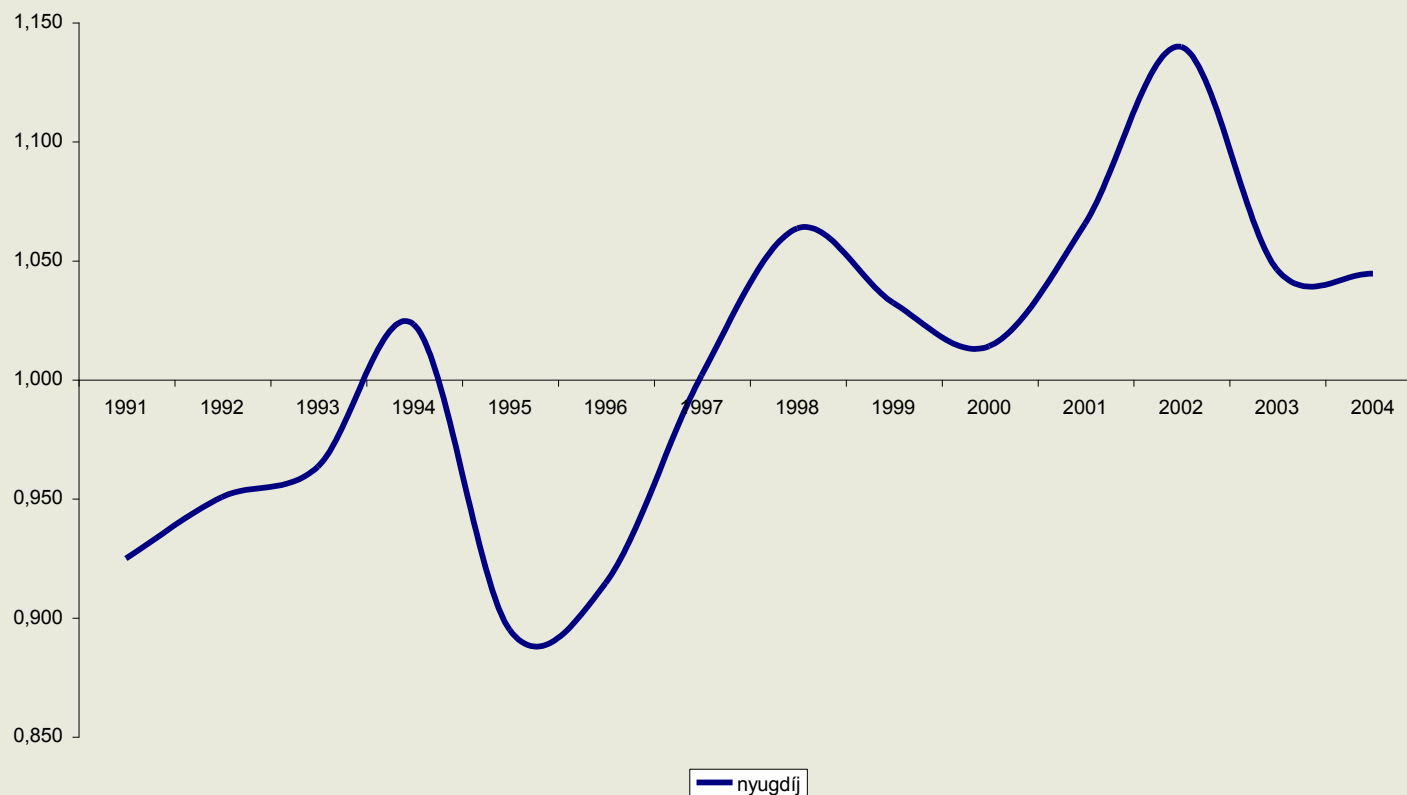
Milyen kockázatot kezel a nyugdíjrendszer? Miért nem optimális az egyéni megtakarítás?

- Kitérő: A nyugdíjrendszerek osztályozásának főbb dimenziói:
 - a) önkéntes vs. kötelező részvétel (erkölcsi kockázat)
 - állami paternalizmus és miópia
 - az altruista érzelmek kizsákmányolhatósága, illetve a többségi szavazási rendszer kiaknázása

Nyugdíjrendszerek

A nyugdíjciklus Magyarországon: Átlagos ellátás változása az előző évihez képest (%)

Minden nyugdíj és nyugdíjszerű ellátás egy ellátottra eső reálértéke az előző évihez viszonyítva

Forrás: Saját számítás az ONYF Statisztikai Évkönyvek alapján.

- A nyugdíjrendszerek osztályozásának főbb dimenziói:
 - b) tőkefedezeti vs. felosztó-kirovó
 Egy ábra: járulékok, járadékok és vagyonfelhalmozás

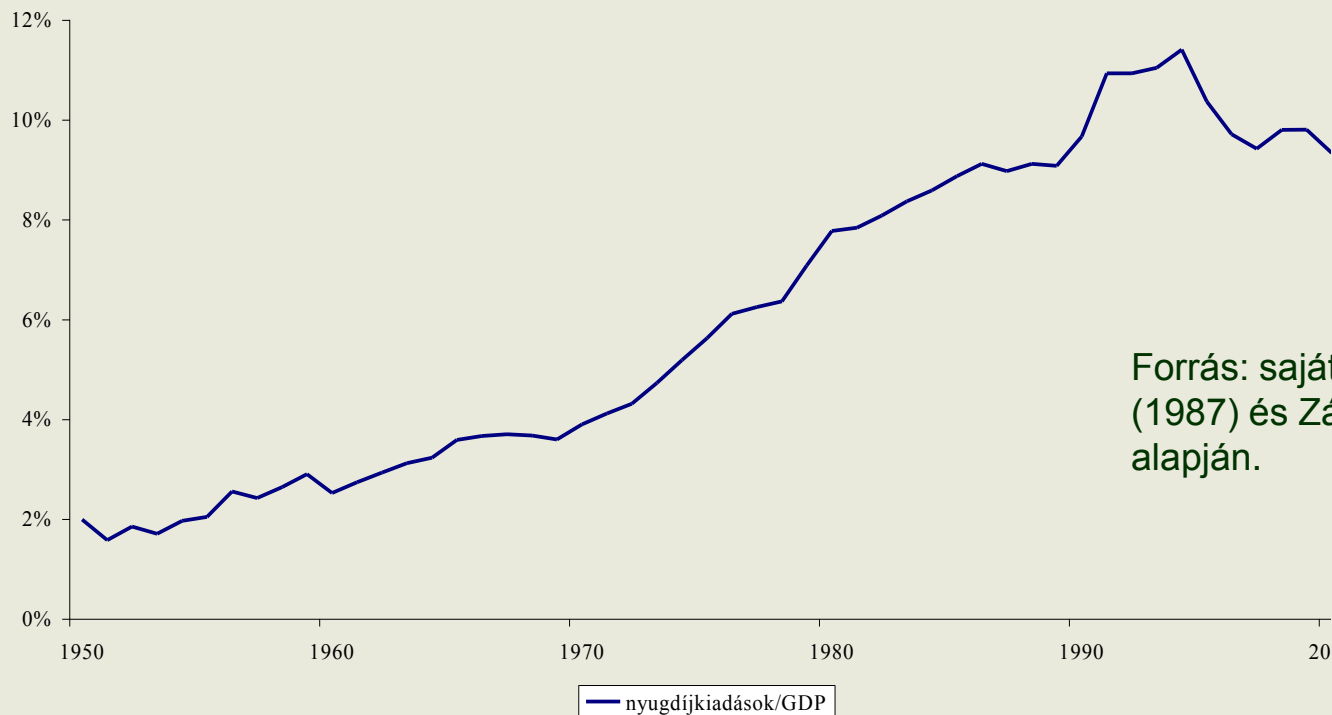
Szükséges járulékmérték Magyarországon a nyugdíjrendszer beérése során

1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
6.0	5.4	7.8	10.7	10.6	16.8	23.6	27.7	28.8

Forrás: Bod (1995)

Megjegyzés: szükséges járulékmérték: ami a rendszer hiány és többlet nélküli finanszírozásához kell

nyugdíjkiadások/GDP

– kiegészítések:

előrefizető vs. teljes jogosultságra fizető

F/K rendszer; Bommier et al.

mi a nyugdíjak fedezete az F/K

rendszerben

c) szolgáltatásmeghatározott (DB) vs.
járulék meghatározott (DC) rendszerek

– a két dimenzió metszete → F/K DB és TF DC

→ F/K NDC: a svéd modell

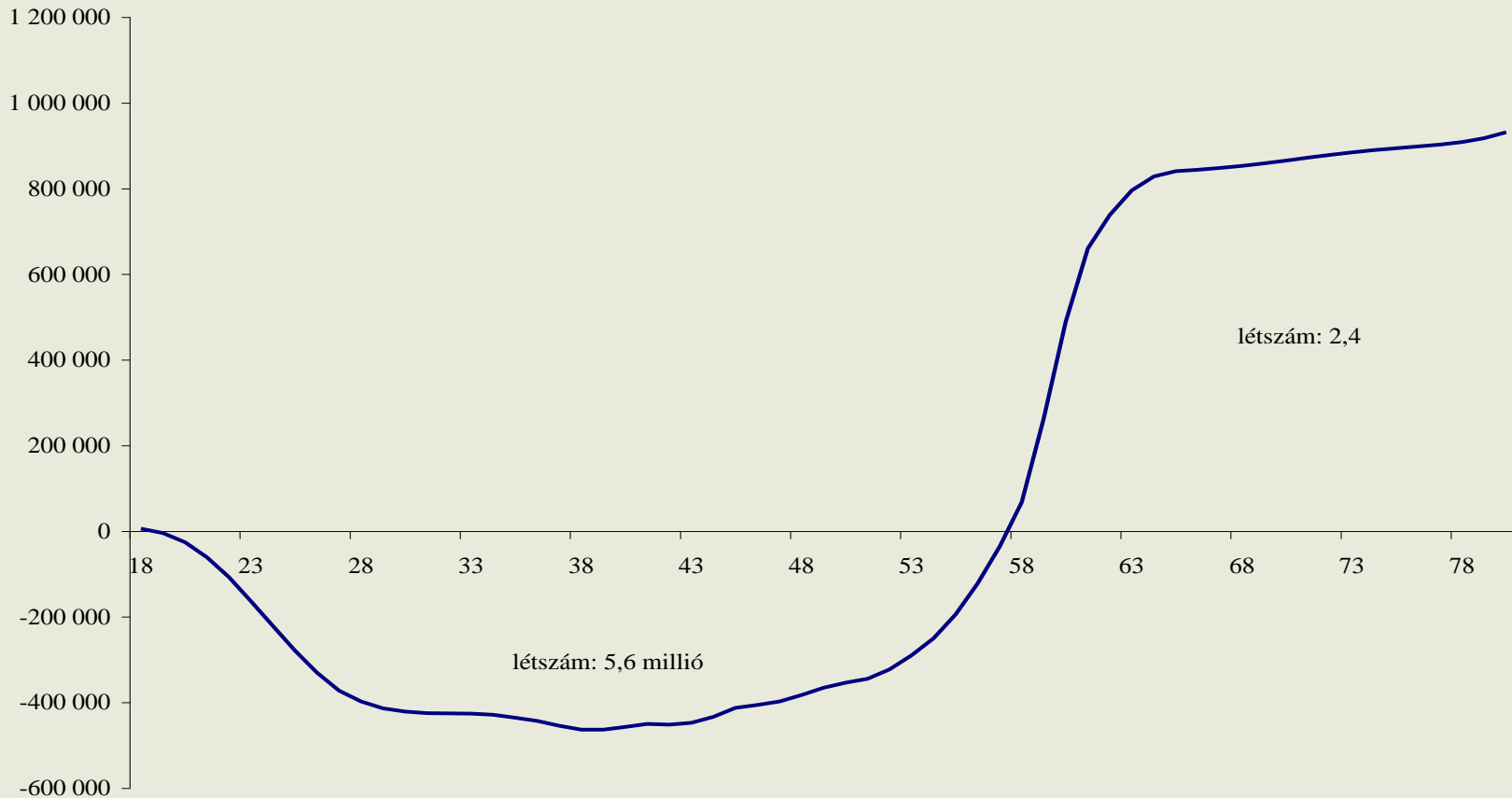
Visszatérés a kiinduló kérdéshez:

Tisztáztuk a közösségi nyugdíjrendszerek kialakulása mellett szóló mikroökonómiai érvet.

A mikroökonómiai válasz hívókérdése ez volt:
Miért vannak közösségi nyugdíjrendszerek?

A politikai gazdaságtani kérdés hívókérdése ez:
Miért hajlandó a többség a mindenkori kisebbség számára transzfereket adni többségi szavazás esetén?

Keresztmetszeti nettó nyugdíjprofil és kapcsolódó létszámok, Magyarország, 2005

Forrás: Saját számítás az ONYF Statisztikai Évkönyvek alapján.

Browning modellje

Browning (1975):

Verbális modell; formalizálás: Galasso és Profeta 2002

Medián szavazó az életkor-skálán (eü, nyugdíj, oktatás, stb.). A szavazókat csak egy dimenzióban, életkor mentén helyezük el, azaz a medián szavazó a medián életkorú szavazó.

A szavazás egyszer és mindenkorra történik.

Meghatározott korstruktúra esetén a még hátralévő nettó adóegyenleg a társadalom többségét az újraelosztásban (jóléti intézmények kialakításában) teszi érdekeltté → nem a kisebbség, hanem a többség jár jól.

A keresztmetszetben megválaszolhatatlan kérdést hosszmetzetben meg tudjuk válaszolni.

Példa:

Szavazás egyszer s mindenkorra

Egyszerre 3 kohorsz él, kettő dolgozik, egy nyugdíjas

2. periódusban bevezetünk egy 10%-os nyugdíj járulékot

$g = 100\%$

	1	2	3	4	...
A	0				
B	250	100			
C	250	500-50	200		
D		500-50	1000-100	400	
E			1000-100	2000-200	
F				2000-200	

IRR-ek kohorszónként:

$$B: 0(1+r) = 100 \rightarrow r = \infty$$

$$C: 50(1+r) = 200 \rightarrow r = 3$$

$$D: 50(1+r)^2 + 100(1+r) = 400 \rightarrow r = 1$$

$$E: 100(1+r)^2 + 200(1+r) = 800 \rightarrow r = 1$$

$$D: 200(1+r)^2 + 400(1+r) = 1600 \rightarrow r = 1$$

$\rightarrow r = g$

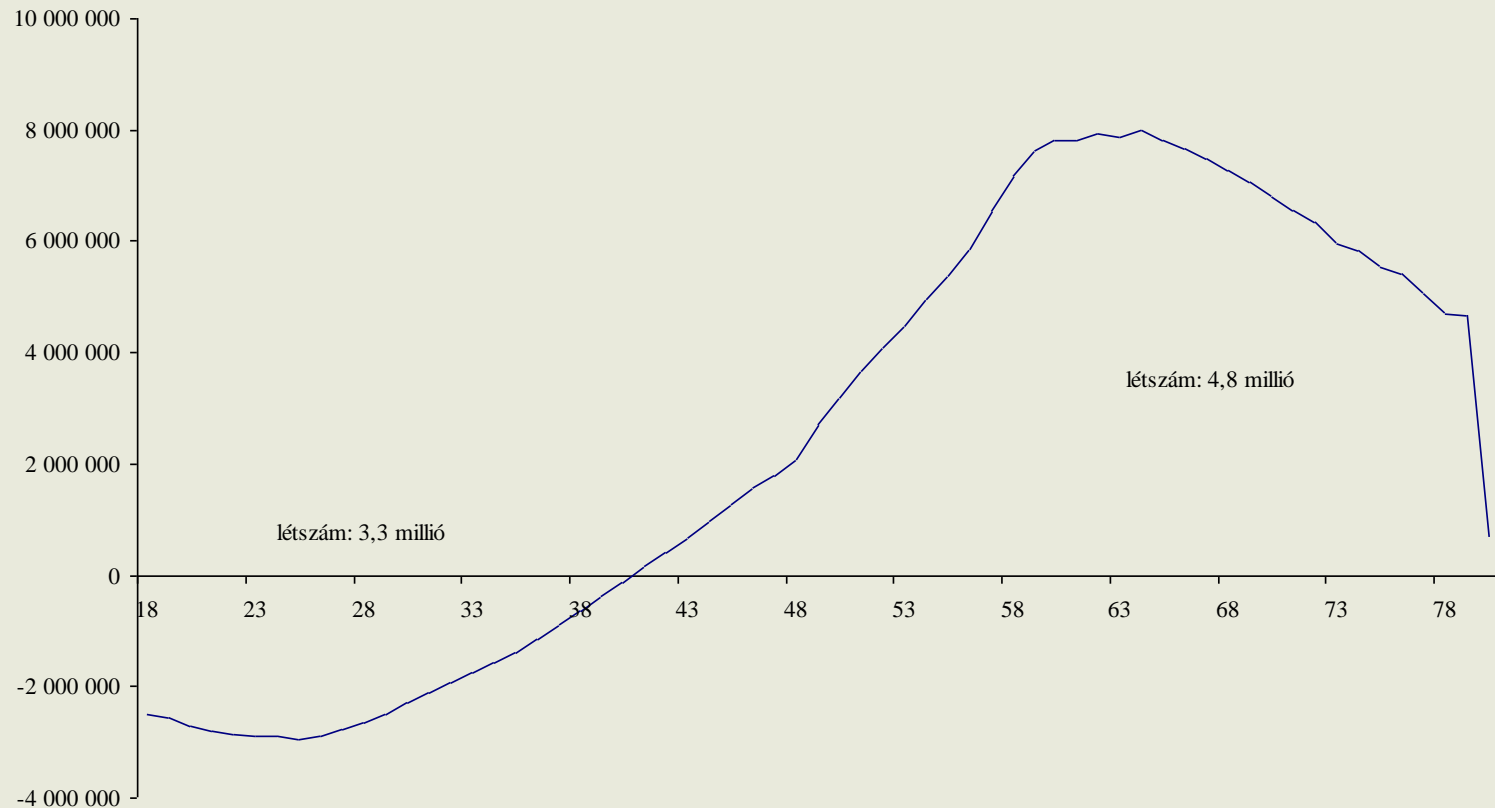
(Benefit tax ratio? Net present value?)

\rightarrow a rendszert be fogják vezetni, mert B és C megszavazza, D pedig kisebbségben van.

A keresztmetszetben mutatkozó kisebbség többségnek bizonyul, ha a hátralévő életpályát vizsgáljuk.

(Miként viszonyul ez a kijelentés ahhoz az állításhoz, amit múltkor tettünk, hogy Magyarországon gyakorlatilag minden ma élő kohorsz már veszít a nyugdíjrendszeren?)

Nettó nyugdíjak a még hátralévő élettartamra és a kapcsolódó létszámok, Magyarország, 2003

Forrás: Saját számítás az ONYF Statisztikai Évkönyvek alapján.

A Browning-modell gyenge pontja:

Egyszer s mindenkorra döntés: az egyszeri döntést nem lehet megmásítani; a valóságban ígéreteket vissza lehet vonni.

Korrekciós kísérletek: hunt for the subgame perfect equilibrium: Hammond (1975), Cigno (1993, 2005), Rangel (2003)

Browning-modell:
nincs jövedelemheterogenitás, nincs altruizmus, van commitment, előretékintő

Tabellini modellje

Tabellini (2000): jövedelemheterogenitás, családon belüli gyenge altruizmus, nincs commitment, statikus

A szavazók nem egy, hanem két dimenzióban, életkorban és jövedelemben különböznek egymástól

– (mind az idősek, mind) az aktívak körében a jövedelem-eloszlás balra ferdül (lognormális)

– (várható élettartamok jövedelemfüggetlenek)

→ a nettó befizetők körében sokan kevesebbet fizetnek be, mint amennyit szüleik kivesznek: a nettó befizetők / nettó nyertesek aránya más, mint a nettó befizető családok / nettó nyertes családok aránya

– a családon belül a szülők felé gyenge altruizmus érvényesül (annyira gyenge, hogy nincs magántranszfer)

→ a nyugdíjasok és az alacsonyabb jövedelmű aktívak koalíciója létszámban túltehet a magasabb jövedelmű aktívakon.

Olson modellje

Olson (1971): (statikus modellben) a kapcsolódó tranzakciós költségek miatt a kollektív cselekvésre való képesség fordítottan arányos a csoportmérettel.

Érdekcsoport-elmélet

Az érdekcsoport optimális méretét magyarázó modell kulcsparaméterei:

- csoportméret (befolyásolja az egy főre eső költségeket és nyereseményeket (költségek: szervezési költségek és információs költségek (→ a szavazók racionális tudatlansága)
- a szereplők közötti egyenlőtlenség (nagy vs. kis halak)

→ a csoportok taxonómiája: 1. privilegizált csoport 2. oligopolisztikus csoport, 3. nagy látens csoport.

Néhány általános következtetés

- Privilegizált csoportok képesek a közjavak realizálására (pl. NATO): további példa: jóléti programok kisközösségekben, és a tradicionális családban (il padrone)
- Nagy privilegizált csoportok kialakíthatóak állami szabályozás, illetve állami monopólium révén; a privatizáció azonban lefejezi a privilegizált csoportot
- a verseny a korábbi monopóliumot még lustábbá teheti (pl. a nigériai államvasút; a tej lefölözése az egészségbiztosításban; az üzleti kommunikáció kiépítése; ellenálló csoportok korrumpálása a stabil diktatúrákban; költségleírás: bt-zés és egyéni vállalkozás)
- nem minden csoportnak van egyforma esélye a közös érdekek realizálására (illetve nem egyforma sebességgel képesek az egyes közös érdekek mentén szerveződő csoportok megszerveződni): a termelők képesek érdekeiket érvényesíteni a fogyasztókkal és az adófizetőkkel szemben;
- egyéb tételek

Néhány speciális következtetés a jóléti intézményrendszerrel kapcsolatban

- Nyugdíjasok vs. kisgyermekes családok érdekérvényesítő képessége
- Az eladósodás (explicit és implicit) politikai gazdaságtana: költekezés a meg nem születettek generációjának számlájára: hány generáció található a modellben, kettő (fiatalok és idősek), vagy három (meg nem születettek / gyerekek, fiatalok és idősek)?
- Az explicit és az implicit adósság állományának növekedése a modern társadalmakban.

Két kérdés

Mely országban magasabb a nyugdíjak helyettesítési rátája, ahol sok a nyugdíjas, vagy ahol kevés?

Miként alakul az adó- és járulékmérték, valamint az egészségügyre, a nyugdíjra, illetve a lakásépítésre és családtámogatásra szánt állami támogatás egy öregedő társadalomban?